

УДК 528.921(477/44)

В.Є. Любченко

ДП «Державна картографічна фабрика», м. Вінниця

ТЕМАТИЧНІ КАРТИ ОБЛАСТЕЙ

В статті розглядається досвід створення обласних тематичних карт. Подається перелік елементів змісту карти «Вінниччина козацька». Пропонуються рішення проблем редакційної підготовки середньомасштабних обласних карт. Вносяться пропозиції для використання карти «Вінниччина козацька» як на уроках історії, так і для позакласних краєзнавчих занять.

Ключові слова: тематичні карти, стінні обласні карти, редакційна підготовка, історична карта.

V. Lyubchenko

THEMATIC MAPS OF REGIONS

Experience of creation of regional thematic maps is examined in the article. The list of elements of maintenance of map of «Vinnychchyna cossack». Solutions of problems of editorial preparation of large-scale regional maps are offered. Brought in suggestion for the use of map of «Vinnychchyna cossack», as on the lessons of history so for extracurricular native land study.

Keywords: thematic maps, wall regional maps, editorial preparation, historical map.

Вступ. При вирішенні проблеми забезпечення навчальними картографічними творами системи навчальних закладів неодноразово ставилися питання щодо створення регіональних (обласних) навчальних карт [5].

Місцеві органи влади інколи фінансово підтримують виготовлення географічних карт як соціально значущих друкованих видань. Проте факти створення регіональних тематичних карт залишаються поодинокими. Аналіз публікацій та картографічних видань попередніх років свідчить про те, що таких карт випускається мало. Певний досвід науково-методичних розробок регіональних картографічних творів мають картографи Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна [4], Львівського національного університету ім. Івана Франка, Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича [3], науковці Київських наукових установ і вузів та ін. Але слід зауважити, що саме обласних історичних настінних карт серед них нами не виявлено.

Метою даної статті є: описати досвід створення в нинішніх умовах обласних тематичних карт; показати шляхи вирішення проблем, що виникають в процесі створення обласних карт на прикладі історичних карт; запропонувати стінну історичну карту «Вінниччина козацька» для використання на уроках історії та для краєзнавчої роботи.

Основна частина. На соціальне замовлення Управління у справах сім'ї та молоді Вінницької облдержадміністрації на державному підприємстві «Дер-

жавна картографічна фабрика» у 2008 р. створена історична карта «Вінниччина козацька». Автор тематичного змісту історик, краєзнавець О. Роговий.

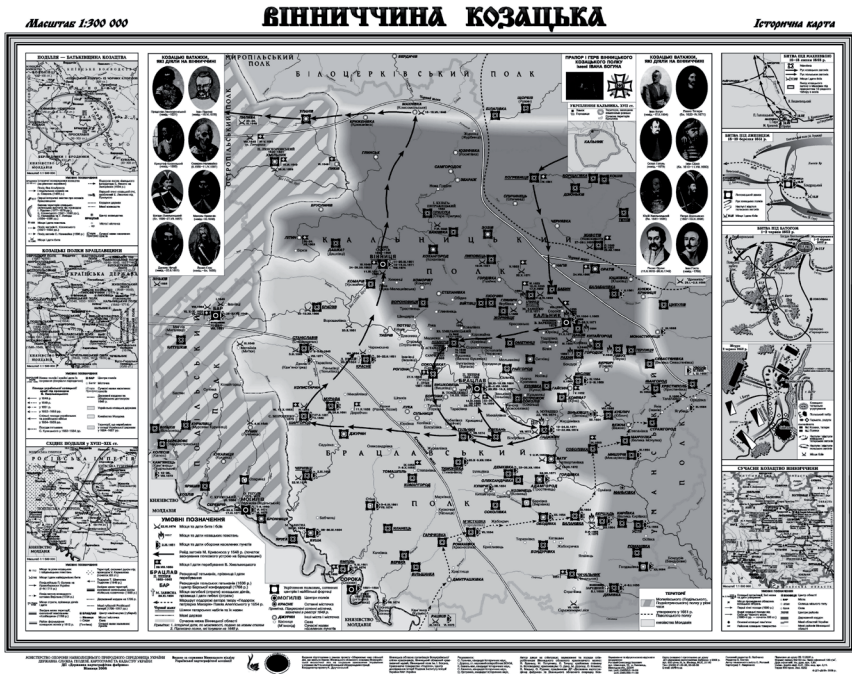

Рис. 1. Карта «Вінниччина козацька» [2].

Карта складається з основної карти масштабу 1:300 000, восьми карт-врізок масштабу 1:1 500 000 (масштаб схем битв не вказаний), легенди карти, портретів козацьких ватажків, які діяли на терені Вінниччини у XVI–XVII ст., прапора і герба Вінницького козацького полку ім. Івана Богуна та схеми укріплення Кальника (XVII ст.). Карта має розмір 84x103 см.

На карті розміщені такі карти-врізки:

1. Брацлавщина – батьківщина козацтва.
2. Козацькі полки східного Поділля.
3. Східне Поділля у XVII–XIX ст.
4. Битва під Махнівкою 16–18 липня 1648 р.
5. Битва під Липівцем 18–19 березня 1651 р.
6. Битва під Батогом 1–2 червня 1652 р.
7. Маневрування 1–2 червня 1652 р.
8. Штурм 2 червня 1652 р.
9. Сучасне козацтво Вінниччини.

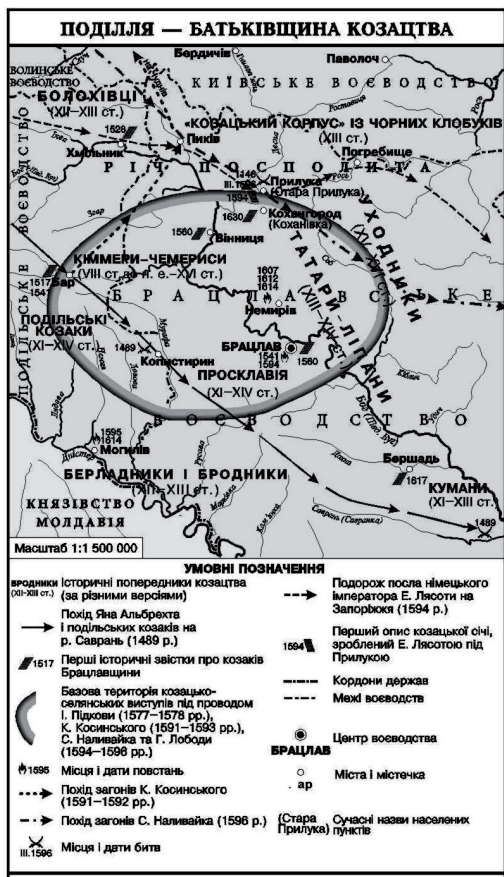

Рис. 2. Карта-врізка «Поділля — батьківщина козацтва» [2]

Території:

- Могилівського (Подільського, Подністрианського) полку у різні часи;
- Новоутвореного у 1651 р. Паволоцького полку;
- Князівства Молдавія.

Слід зауважити, що авторська карта була відсутня, тому редактори разом з автором обговорювали, як ідею створення карти, її назву, тематичний зміст, так і питання відбору, генералізації, способу відображення елементів змісту, дизайну тощо.

На основній карті відображені такі елементи змісту:

- Місця і дати битв і боїв;
- Місця і дати козацьких повстань;
- Місця і дати оборони населених пунктів;
- Рейд загонів М. Кривоноса у 1648 р.;
- Резиденція гетьманів, прізвища і дати перебування;
- Резиденція польських гетьманів (1636 р.) і центр Барської конфедерації (1768 р.);
- Місця загибелі (страги) козацьких діячів, прізвища і дати гибелі (страги);
- Маршрут подорожі Павла Алеппського у 1654 р. – автора твору «Подорож патріарха Макарія»;
- Шляхи татарських набігів та їх назви;
- Межі держав;
- Сучасна межа Вінницької області.
- Укріплення полкових, сотених центрів і найбільші фортеці;

- Центри полків;
- Сотенні містечка;
- Інші містечка;
- Села;
- Сучасні назви населених пунктів;

Значну частину редакційної підготовки зайняли питання способу відображення полків, козацьких сотень, походів козацьких ватажків.

Відсутність даних по деяких населених пунктах, в яких могли знаходитись козацькі сотні, не дозволяла чітко вказати межі між різними козацькими сотнями. Тому в процесі створення карти дійшли згоди про недоцільність показувати такі межі на карті. Також в процесі створення карти проблемно було показати межі полків, тому вони відображені не лінійними знаками, а розмитим лінійним фоном, що дає загальне уявлення про території полків, які відображенні різними кольорами, а спосіб відображення меж свідчить про їх умовність.

Назви населених пунктів вказані станом на XVII ст. Поряд з ними (нижче) в дужках подані сучасні назви.

У зв'язку з тим, що створювалась більшого масштабу карта, ніж вихідні картографічні джерела, виникали труднощі з достовірним відображенням походів козацьких ватажків та загонів Б. Хмельницького. Тому вирішили відобразити їх на дрібномасштабних картах-врізках. Подібна ситуація була із відображенням постійних напрямків татарських набігів – Чорного та Кучманського шляхів, точність відображення яких на середньомасштабних картах ще потребує дослідження і уточнення.

Значних зусиль та часу потребувала розробка умовних позначень та загального дизайну карти. Підбір географічної, математичної основи та розробка компоновки карти зайняли порівняно менше часу.*

Зважаючи на те, що досвід у створенні подібних історичних карт в Україні незначний, і такого типу карти останнім часом не видавалися, нами самостійно проводились розробки зразків оформлення карти для її найкращого естетичного вигляду. З цією метою ретельно добиралися вид та розміри шрифтів для підписів населених пунктів та територій; вид та розміри умовних позначень битв, козацьких повстань, укріплень; кольорове оформлення територій, меж, лінійних знаків тощо. З метою загальної візуальної оцінки оформлення та результатів підбору умовних позначень, шрифтів, кольорів територій тощо на папір виводилося біля 10 кольорових зразків карти.

Зважаючи на стан авторських матеріалів карти та відсутність нормативних матеріалів по створенню подібного типу карт, термін видання можна вважати невеликим – біля трьох місяців (включаючи авторський перегляд і рецензування).

В результаті роботи автора та колективу картографів була створена карта, яку можна з впевненістю використовувати як на уроках історії в школі, так і для краєзнавчої роботи. Вона може буди цікавою і для широкого загалу населення, для тих, хто цікавиться історією рідного краю.

* З самого початку роботи над картою авторіві була запропонована географічна основа та компоновка краєзнавчої карти «Вінницька область»[2].

Нині при організаційній та фінансовій підтримці Вінницької обласної ради розробляється карта «Звільнення Вінницької області від фашистських загарбників», роботи над якою планується завершити до кінця 2009 р.

Сподіваємося, що набутий досвід створення попередньої історичної карти допоможе успішній роботі по виданню нової карти Вінницької області.

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене можна зробити висновок, що, незважаючи на відсутність керівних технічних матеріалів по створенню регіональних карт, в процесі створення карти «Вінниччина козацька» нами були здійсненні дослідно-пошукові роботи по аналізу, відбору і відображенню тематичного змісту, підбору географічної основи, розробки дизайну тощо, що дозволило успішно організувати технологічний процес та завершити видання даного картографічного твору. Виявлений ряд зауважень, а саме: однієї історичної карти для вивчення свого краю недостатньо і для охоплення всього історичного періоду потрібно розробити чітку схему створення цілого блоку історичних карт. Необхідно зауважити, що сьогоднішній процес створення подібних карт із-за відсутності нормативних матеріалів базується на досвіді, професійній підготовці та естетичному смаку редактора та картоукладачів. Тематичні карти, видання яких фінансує місцева влада, можна використовувати в школі на уроках історії, географії та для краєзнавчої роботи.

Рецензент – канд. геогр. наук, доц В.А. Пересадько

Література:

1. *Вінниччина козацька*: історична карта. / Укладання, підготовка до друку та друк ДП «Державна картографічна фабрика», 2008 р. Автор О.І. Роговий; Гол. ред. В.С. Любченко, ред. Б.Н. Костюк. – 1:300 000. – Вінниця: ДП «ДКФ», 2008. – 1 арк. 8 карт-врізок, фото, багатокол.; 84x103 см.

2. *Вінницька область*: краєзнавча карта. / Укладання, підготовка до друку та друк ДП «Державна картографічна фабрика», 2002 р. Автор та реактор В.С. Любченко. – 1:300 000. – Вінниця: ДП «ДКФ», 2002. – 1 арк., 8 карт-врізок, багатокол.; 89x112 см.

3. *Жупанський Я.І.* Навчальний комплекс шкільного курсу «Географія рідного краю» // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. – Харків, 2002. – № 3. – С. 68–70.

4. *Левицький І.Ю., Пересадько В.А., Байнадаров А.М., Прасул Ю.І., Дем'яненко Д.О.* Системне комплексне картографування регіонів України в умовах сталого їх розвитку // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. – Харків, 2008. – № 8. – С. 165–170.

5. *Любченко В.С., Шишко М.У.* Навчальні настінні карти областей. // Модернізація і реформування середньої, вищої і післядипломної географічної та картографічної освіти в країнах СНД: досвід, проблеми, перспективи: Матеріали XII Міжнародного науково-методичного семінару, Харків, 8–12 вересня 2003 р. – Вінниця: Антекс-У Лтд., 2003. – С. 308–310.